

Пише:
Сјава
Бошњак

Ванкувер, октобар 2008

NIJE BILO MOJE VREME DA UMREM

Prošlo je punih trinaest godine od završetka rata u Bosni, a on je i dalje prisutan u svetskoj i domaćoj javnosti. Medijsko interesovanje za bosansku klanicu naglo je oživljeno pre dva meseca hvatanjem "Dragana Dabića" i njegovim isporučivanjem u Hag. Kada za nekoliko godina bude izrečena presuda, slike bosanaskog užasa će opet na kratko ispuniti vesti CNN-a, BBC-ja i ostalih proizvođača globalnog javnog mnjenja. Onda će ih, nemilosrdnom logikom medijskog tržišta, zameniti vesti iz aktuelnih kriznih žarišta i na kraju će naši mali prljavi balkanski ratovi s kraja XX veka jednom zvek završiti u istorijskim čitankama. Međutim, u životima onih koji su te ratove osetili na svojoj koži, ružne uspomene, ili bolje reći traume, nikad se neće potuno izbrisati. Talentovani za pisanje koji su osećali potrebu da svoje ratne košmare podele sa drugima uglavnom su već stavili svoju muku na papir i objavili sećanja, romane ili zbirke priča inspirisane građanskim ratom u bivšoj Jugoslaviji. Nedavno im se pridružio Savo Heleta, trenutno student post-diplomac univerziteta Port Elizabet u Južnoj Africi. Savo je rat zatekao u Goraždu u vreme kad je trebalo da uživa u bezbrižnom detinjstvu i čarolijama koje je pružao miran život u ovom gradiću na Drini, ušuškanom između okolnih brda. U proleće 1992. godine sa tih, do tada pitomih brda, zazviždali snajperski meci. Savo je imao trinaest godina i nije mu bilo baš najjasnije zašto odjednom više ne može da izađe u dvorište ili da otrči na obalu reke. Kada su oko njegove zgrade počele da treskaju granate, a komšije da ginu od istih ili da bivaju odvođeni od strane uniformisanih ljudi zlog pogleda, rat je u svoj svojoj nakaznosti ušao u Savin život.

Deset godina posle dramatičnog bekstva iz opkoljenog Goražda, Savo Heleta je zašiljio olovku i počeo da piše svoje "memoare o slomljenom detinjstvu". Knjiga njegovih ratnih sećanja izašla je u proleće ove godine pod naslovom *Not My Turn to Die: Memoirs of a Broken Childhood in Bosnia* u izdanju njujorškog AMACOM-a. Odmah po objavljivanju naišla je na veliko interesovanje kod čitalaca, a naročito kod aktivista raznih svetskih vladinih i nevladinih organizacija koje su posredno ili neposredno bile umešane u bosansku krizu. Ono što ovu knjigu izdvaja iz gomile stručnih i novinarskih studija ili memoara vojnika-pripadnika UNPROFOR-a koje su do sada objavljene o bosanskom ratu je, pre svega, autentični emotivni doživljaj jednog trinaestogodišnjeg dečaka, koji podseća na čuveni Dnevnik Ane Frank. Knjiga je pisana ogoljenim faktografskim stilom, bez suvišnih literarnih ukrasa i prati

ratna dešavanja u Goraždu redom kojim su se odvijala. U Savinom narativu nisu pošteđeni loši momci ni sa jedne i ni sa druge strane, iako je autor zbog pravila koje vladaju u izdavaštvu morao da im promeni imena. Iz Savine priče saznaje se npr. da su u Bosni, ovde konkretno u Goraždu, postojali logori za Srbe, iako je ustaljena slika u zapadnim medijima bila da su logore organizovali samo Srbi. Pojednostavljenu predstavu o opštem sukobu između Srba i Muslimana i nemogućnosti zajedničkog života razbijaju oni Muslimani, komšije i poznanici porodice Heleta, koji su im u nekoliko navrata nesebično pomogli i produžili im život, izlažući se riziku da i sami budu zlostavljani od strane svojih sunarodnika-ekstremista.

Intervju sa Savom Heletom od pre mesec dana izazvao je naročito oštre reakcije na Internet portalu sarajevo-x.com. Lagodnost anonimnosti koje omogućuje Internet poslužila je ekstremistima svih boja, kojima očigledno nije bilo dosta krvi u Bosni, da Savu napadnu i da mu otvoreno prete zbog toga što je rat u Goraždu opisao bez ideoloških i etničkih predrasuda, a što samo pokazuje da su bosanske rane i dalje otvorene. Ja sam takođe iskoristio prednosti Interneta da postavim Savi nekoliko pitanja:

Kišobran; Zašto si odlučio da objaviš knjigu sećanja na dve godine slomljenog detinjstva u opkoljenom Goraždu? Jesi li hteo da se oslobodiš tereta teških uspomena ili su u pitanju neki drugi razlozi?

nja, užasa, ali sam proces pisanja, koji je trajao oko dvije godine, mi je definitivno pomogao da se oslobodim teških uspomena. Takođe, želio sam da ispričam priču iz svog ugla i prikazem drugu stranu rata u BiH, koja je uvijek postojala, ali je malo ko, bar na zapadu, znao o tome.

Kišobran; Rekao si u jednom intervjuu da si još pre izlaska knjige slutio da će na nju biti mnogo prigovora sa obe strane. To se i desilo. Zašto istina ne odgovara ni jednoj ni drugoj strani?

S. Heleta: Da, očekivao sam prigovore sa obje strane. Ima Srba koji prigovaraju jer im se ne sviđa činjenica da pišem o brutalnom granatiranju grada od strane srpskih snaga i o dobrim Muslimanima koji su puno puta spasili moju porodicu. Mnogim Muslimanima se ne sviđa činjenica da sam napisao knjigu o mom iskustvu u Goraždu za vrijeme rata i o stradanju moje porodice i ostalih Srba u gradu. Mnogi bi htjeli da se ne priča o ovome, da se svi pravimo kao da se ništa od ovoga nije desilo. Interesantno je kako neki ljudi misle da imaju autorska prava na istinu. I pored toga sto nisu pročitali knjigu, mnogi u Bosni kažu da je moja knjiga puna laži, da se ništa od ovoga o čemu pišem nije desilo. U Bosni i Hercegovini se može sporiti sve, ali to ne znači da nešto nije istina. Postoje stotine ljudi, Srba koji su ostali u Goraždu za vrijeme rata, a i iskrenih Muslimana koji su bili svjedoci naših patnji, koji mogu potvrditi sve o čemu ja pišem u knjizi.

Kišobran; Svima je jasno da su utvrđivanje istine i pojedinačne odgovornosti dva preduslova koji vode do eventualnog pomirenje među narodima bivše Jugoslavije. Trinaest godina od završetka rata u Bosni čini se da smo još uvek daleko od toga. Zašto po tebi to sve ide tako sporo?

S. Heleta: Meni se čini da je malo političara kojima je stalo da u Bosni dodje do normalizacije odnosa među narodima i eventualnog pomirenja. Mnoge politike stranke na svim strana-

ma opstaju tako što manipulišu ljudima i njihovim strahovima. Mnogi žele da optuže samo jednu stranu za zločine i rat, mada su sve tri strane činile užasne zločine. Dok god se ovo ne promijeni, Bosna neće biti normalna zemlja.

Kišobran; Klimaks tvoje knjige je moment kad srećeš jednog od mučitelja iz Goražda i kada, na nagovor oca, odustaješ od željene osvete. Misliš li da ovakav tvoj stav deli većina ljudi koji su postradali u bosanskom ratu i da je većina spremna da oprostí? Mnogi još uvek strepe od obnavljanja sukoba između dva bosanska entiteta...

S. Heleta: Nakon što smo pobjegli iz Goražda 1994. godine, u meni je postojala velika želja za osvetom. Kada sam početkom 1996. godine sreo čovjeka koji je nekoliko puta pokušao ubiti moju porodicu, ja sam samo želio da ga ubijem i kaznim za zlo i patnju koju nam je nanio. Na moju i njegovu sreću, moj otac me ubijedio da to ne uradim. Ja sam pisao u knjizi kako su moji roditelji uticali na mene posle ovog događaja da više nikad ne uradim ništa slično. Moji roditelji su nekako uspjeli da me ubjede da ne idem istim putem kao i oni koje sam smatrao oličenjem zla. Oni su uspjeli da me ubjede da nikada ne zaboravim prošlost, ali da razmišljam o budućnosti. Mislim da ovakav stav ne dijeli puno ljudi u BiH. Mnogi ljudi na svim stranama su doživjeli užasne stvari i treba ih razumjeti kada još uvijek imaju u sebi strah, pa čak i mržnju prema onima koji su ih proganjali za vrijeme rata. Drugi su još uvijek pod uticajem političara i ratne propagande.

Kišobran; Tvoji roditelji su rešili da ostanu u Bosni tj. Republici Srpskoj i da se ne pridruže hiljadama onih koji su raseljeni po celom svetu. Da li to znači da oni veruju u budućnost te države?

S. Heleta: Za razliku od mnogih naših prijatelja koji su otišli van zemlje na početku, tokom, i posle rata, moja porodica je ostala na Balkanu. Ne zbog toga što smo vjerovali u budućnost Bosne, već samim sticajem okolnosti. Moji roditelji se često pitaju da li su pogriješili sto su ostali u BiH, sto nisu otišli daleko od Balkana.

Kišobran; Prema tvom saznanju koliko se Srba vratilo da živi u Goražde?

S. Heleta: Koliko ja znam, u Goražde se nije vratilo više od nekoliko stotina Srba. Ostali, kao moji roditelji, su prodali ili zamijenili svoju imovinu i danas žive u Srbiji, ili Republici Srpskoj.

Kišobran; Da li će se uskoro pojaviti prevod tvoje knjige na srpski i gde naši čitaoci mogu da je kupe?

S. Heleta: Nadam se da će se knjiga uskoro pojaviti na srpskom, kao i na još nekoliko jezika. U Kanadi, knjiga na engleskom se može naći u mnogim knjižarama, kao i na Internetu:

www.amazon.ca
www.chapters.indigo.ca

